

לשמוע קול תורה – פסוק השבוע

פרשת שמות

כלל ופרט

פרשת שמות פותחת ברשימת שמותיהם של בני יעקב, שנים עשר שבטי י-ה:

"וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ. רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לְוִי וַיהוּדָה. יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבְנֵימֵן. דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר... וַיֹּסֶף ה' הַיְהוָה בְּמִצְרָיִם" (שמות א, א-ה).

פתיחה זו העניקה את השם "שמות" לפרשתנו ולחומש כולו.

הדגשת השמות מעוררת תמיהה, בפרט כאשר מציבים את חומש בראשית וחומש שמות זה לעומת זה.

ספר בראשית הוא ספר האבות. הספר מתמקד בדמויות המרכזיות המוליכות את ההיסטוריה של ראשית העולם, כגון אדם וחוה, קין הבל, שת ואנוש, נח ובניו, אברהם ולוט, יצחק וישמעאל, יעקב ועשיו, רחל ולאה, יוסף ואחיו. לעומת זאת ספר שמות הוא ספר לידתו של עם ישראל, והמוקד בו הוא הכלל ולא הפרטים. עם ישראל משועבד לפרעה, משה רבנו מוציא את העם ממצרים, עם ישראל מקבל את התורה, ולמען העם נבנה המשכן להשראת שכינת ה' בקרבו. אפילו משה רבנו, הדמות המרכזית בחומש שמות, ממוקד בכל הווייתו בישראל – וכשישראל מנודים מה' השכינה מתרחקת גם ממנו.¹

השם "שמות" – השם את הדגש בשמות הפרטיים – תובע אפוא בירור.

ונראה שדווקא בספר העוסק בהתהוות העם, במרכזיותו של הכלל, חובה להדגיש שעם בנוי מפרטים. הכרזת הפתיחה "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם" מורה לנו שלא להסתנוור מהעובדה שהחומש דן בענייני כלל ישראל. העם איננו ישות נפרדת המנותקת מחלקיה – לכל יהודי יש שם פרטי, וכל פרט הוא אישיות מיוחדת במינה. ההשגחה העליונה משגיחה על האומה כולה, וגם על כל פרט ופרט המרכיב אותה.

הכלל אינו מוחק את הפרטים אלא מאחד אותם, ומכוחם מתקיים העם. הוא אשר אמרו חכמינו:

"כלל ופרט – אין בכלל אלא מה שבפרט" (ספרא א, ז).

שאל דוד בוצ'קו

¹ ראו למשל רש"י על שמות לב, ז ועל ויקרא א, א.